

شرکت تجاری با مالکیت یگانه در حقوق ایران و ایالات متحده امریکا

علی اصغر قلمقاش

گروه حقوق، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران.

ghalamghash@iau.ir

حمیدرضا رستمی (نویسنده مسئول)

گروه حقوق، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران.

dr.rostami@iau.ac.ir

چکیده

«شرکت تجاری با مالکیت یگانه» تأسیس حقوقی خاص و نوآوری حقوقی نسبتاً جدیدی است که در بسیاری از نظام‌های حقوقی دنیا از جمله ایالات متحده امریکا به رسمیت شناخته شده و نقشی بنیادین در توسعه اقتصادی و ساماندهی فعالیت‌های بازرگانی ایفا می‌کند، به نحوی که در سال‌های اخیر حدود نیمی از شرکت‌های تجاری در قالب «مالکیت یگانه» تشکیل و ثبت شده‌اند و جایگاه ویژه‌ای یافته‌اند. علیرغم استقبال روز افزون از این قالب از شرکت‌ها، در نظام حقوقی ایران همچنان امکان تشکیل «شرکت تجاری با مالکیت یگانه» وجود ندارد و لایحه جدید تجارت که از سال ۱۳۸۴ در فرآیند تصویب قرار دارد تا کنون به سرانجام نرسیده است. در ایالات متحده امریکا، شرکت تجاری با مالکیت یگانه در قالب شرکت سهامی و شرکت با مسئولیت محدود قابل تشکیل است و علاوه بر تسهیل سرمایه‌گذاری فردی، آثار مهمی در کاهش ریسک فعالیت‌های اقتصادی و ارتقای امنیت حقوقی اشخاص ثالث دارد. ایالات متحده امریکا در تشکیل، ساختار، اداره، نظارت، شفافیت، انحلال، تصفیه و خرق حجاب شخصیت حقوقی شرکت تجاری با مالکیت یگانه پیشرو و پیشرفته است و بررسی تحلیلی و تطبیقی این موضوع می‌تواند زمینه‌ساز اصلاح قوانین ایران و انتزاع مفهوم شرکت از شراکت و نهایتاً پذیرش شرکت تجاری با مالکیت یگانه در نظام حقوقی ایران گردد.

کلیدواژگان: شرکت تجاری با مالکیت یگانه، تک‌عضوی، انتزاع مفهوم شرکت و شراکت، نظام حقوقی ایالات متحده امریکا.

A commercial company with sole ownership under the laws of iran and United States of America

Abstract:

The "single-owner commercial company" is a distinct legal entity and a relatively novel legal innovation recognized in many legal systems worldwide including that of the United States where it plays a fundamental role in economic development and the organization of commercial activities; indeed, in recent years, approximately half of all commercial companies have been formed and registered under the "sole ownership" model, thereby securing a significant position. Despite the growing popularity of this corporate form, the Iranian legal system still does not provide for the establishment of "single-owner commercial companies," and the new Commercial Bill under legislative review since 2005 has yet to be enacted.

In the United States, a single-member business entity can be established in the form of a corporation or a limited liability company; beyond facilitating individual investment, this structure plays a significant role in mitigating the risks associated with economic activities and enhancing legal certainty for third parties. The United States is at the forefront of developments regarding the formation, structure, governance, oversight, transparency, dissolution, liquidation, and "piercing the corporate veil" of single-member business entities. An analytical and comparative study of this subject could pave the way for reforming Iranian laws, distinguishing the concept of a "company" from a "partnership," and ultimately adopting the single-member business entity within the Iranian legal system.

Keywords: Sole proprietorship, single-member company, abstraction of the concepts of company and partnership, United States legal system.

مقدمه

تا قبل از سال ۱۳۸۴ که لایحه پیشنهادی قانون تجارت در وزارت بازرگانی وقت تدوین شد و به تصویب هیئت وزیران رسید، مفهوم شرکت با مالکیت یگانه، به صراحت در هیچ متن قانونی بیان نشده بود. این لایحه علیرغم سپری شدن بیش از بیست سال هنوز به تأیید شورای نگهبان نرسیده است و تغییرات زیادی در موضوعات مختلف از جمله در خصوص شرکت‌های تجاری با مالکیت یگانه داشته است. یکی از مهمترین تغییر رویکردهای لایحه جدید تجارت که در تاریخ ۱۴۰۳/۱/۲۸ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است مربوط به عدم امکان تشکیل شرکت تجاری با مالکیت یگانه در قالب شرکت با مسئولیت محدود است. هر چند لایحه جدید تجارت امکان تشکیل شرکت تجاری با مالکیت یگانه در قالب شرکت تضامنی را به رسمیت شناخته است و پذیرش اصل این موضوع گامی رو به جلو است ولی عملاً با این تغییر رویکرد، امکان تشکیل شرکت تجاری با مالکیت یگانه تأثیر خود را از دست داده است. به هر ترتیب لازم‌الاجرا شدن لایحه تجارت، همچنان در گرو تأیید نهایی شورای نگهبان یا مجمع تشخیص مصلحت نظام می‌باشد و ممکن است باز هم شاهد تغییراتی در لایحه تجارت باشیم، چنانکه لایحه یاد شده بارها طی بیست سال گذشته دچار دگرگونی شده است. در آخرین متن اصلاح شده توسط مجلس شورای اسلامی، ذیل مبحث مربوط به شرکت تضامنی، مقرراتی راجع به تشکیل، ثبت، اداره، نظارت، انحلال و... شرکت‌های تجاری با مالکیت یگانه وضع شده که نیازمند بررسی دقیق و همه جانبه است، چرا که این لایحه، نگرش جامعی درباره شرکت‌های تجاری با مالکیت یگانه ارائه نمی‌دهد و برخی از مسائلی که در ارتباط با این قالب از شرکت‌ها ممکن است بروز پیدا نماید، مسکوت باقی مانده است. پرداختن به این موضوع، از این جهت حائز اهمیت است که تجویز تأسیس و تشکیل شرکت‌های تجاری با مالکیت یگانه، می‌تواند موجبات رشد و توسعه تجاری و افزایش اشتغال و کارآفرینی را فراهم سازد و آثار اقتصادی، حقوقی و اجتماعی قابل توجهی به همراه داشته باشد. ضمن اینکه، پذیرش شرکت تجاری با مالکیت یگانه زمینه را برای تحولات دیگری در عرصه حقوق تجارت فراهم خواهد ساخت و این موضوع، جز با بهره‌گیری از تجربه نظام‌های حقوقی پیشرو از جمله ایالات متحده آمریکا فراهم نخواهد شد.

به لحاظ تحلیلی، شرکت تجاری با مالکیت یگانه قابلیت تشکیل در برخی از انواع شرکت‌های تجاری را دارد و در این پژوهش امکان‌سنجی خواهد شد که شرکت تجاری با مالکیت یگانه در چه قالب‌هایی از شرکت‌های تجاری قابل تشکیل است؟ همچنین این موضوع مورد بررسی قرار خواهد گرفت که شرکت تجاری با مالکیت یگانه چه مزایایی دارد که موجب پذیرش و به رسمیت شناختن آن در نظام حقوقی کشورهای پیشرو شده است؟ علاوه بر آن، بایسته‌ها و مبانی نظری تشکیل شرکت‌های مورد بررسی قرار خواهد گرفت و به این پرسش پاسخ داده خواهد شد که تشکیل شرکت تجاری با مالکیت یگانه قابل توجیه با کدامیک از نظریات «سازمانی»، «قراردادی»، «ایقاع» و «تأسیس حقوقی خاص» است؟ همچنین وجه تمایز این قالب از شرکت‌ها به لحاظ ساختار و نظام حقوقی حاکم بر آن در ارتباط تشکیل (تأسیس)، اداره (مدیریت)، نظارت، انحلال و تصفیه مورد بررسی و تطبیق با نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا قرار خواهد گرفت. بدیهی است، ایالات متحده آمریکا به لحاظ تجاری و اقتصادی پیشرفته‌ترین کشور دنیا می‌باشد و قوانین و مقررات ایالات متحده آمریکا و به طور کلی نظام حقوقی آن کشور نقش و تأثیر به‌سزایی در این پیشرفت و توسعه‌یافتگی داشته است. یکی از جنبه‌های نوآوری این پژوهش نیز به همین جهت می‌باشد و با توجه به اینکه در مقالات قبلی نوشته شده، غالباً به این موضوع به صورت تطبیقی با نظام حقوقی کشورهای اروپایی پرداخته شده است و هیچ‌گاه این موضوع به صورت تطبیقی با نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا مورد بررسی قرار نگرفته است؛ از این لحاظ این مقاله دارای نوآوری می‌باشد. از سوی دیگر، این پژوهش از جهت دیگری هم واجد نوآوری می‌باشد و با توجه به تغییر رویکرد اساسی لایحه جدید تجارت (مصوب ۱۴۰۳/۱/۲۸) نسبت به شرکت تجاری با مالکیت یگانه از قالب شرکت با مسئولیت محدود به قالب شرکت تضامنی و ضرورت بررسی این موضوع مهم با آخرین تغییرات لایحه جدید تجارت، این پژوهش واجد نوآوری دیگری هم می‌باشد.

۱- نام، نحوه پیدایش و مفهوم شرکت تجاری با مالکیت یگانه

۱-۱. نام شرکت تجاری با مالکیت یگانه

پژوهشگران حقوقی در سال‌های اخیر، عناوین و اصطلاحات مختلفی را برای بیان مفهوم این قالب از شرکت‌های تجاری به کار برده‌اند، از جمله؛ شرکت تک عضوی (اسکینی، ۱۳۸۳: ۱۸؛ عیسائی تفرشی و امیرتیموری، ۱۳۹۲: ۱۴۵؛ غریب نواز، ۱۳۹۵: ۱؛ نوری پوشانلویی و بانسی، ۱۳۹۶: ۵۷۳؛ ساردوئی نسب و صفدری، ۱۳۹۸: ۴۳؛ سلطانی و سایرین، ۱۳۹۹: ۲۵۷)، شرکت با عضو واحد (محمودی، ۱۳۸۴: ۶۰؛ کاویار، ۱۳۹۷: ۳۳۹) شرکت تک نفره (بادکوبه ای هزاوه، ۱۳۹۴: ۱۸۲؛ صقری و جوهر، ۱۳۹۴: ۱)، شرکت یک نفره (پورسید و شفیع زاده، ۱۳۹۵: ۷۷)، شرکت تک شریک (نیازی و سایرین، ۱۳۹۴: ۱) و شرکت شخص واحد (فلاح خاریکی و اصغری آقمشهدی، ۱۳۹۹: ۲۸۱).

نمایندگان مجلس شورای اسلامی نیز در ماده ۸۲۷ لایحه جدید تجارت (مصوب ۱۴۰۳) و تبصره ذیل آن از دو واژه «تک عضو» و «تک شریک» برای بیان مفهوم این قالب از شرکت‌ها استفاده نموده‌اند. با این حال، به نظر می‌رسد هیچ کدام از عناوین و عبارات به کار رفته از سوی پژوهشگران حقوقی و نمایندگان مجلس شورای اسلامی دقیق و کامل نیست، چرا که اغلب آنها واژگان متناقضی را با هم ترکیب نموده‌اند. بدیهی است واژه «عضو» به مفهوم هم‌پیمان و هم‌وند است و ترکیب نمودن آن با «تک» یا «یک» با مفهوم مورد نظر تعارض دارد. همچنین، به کار بردن واژه «شریک» نیز در بیان این مفهوم، حاوی تناقض می‌باشد؛ زیرا اصطلاح شریک جایی استفاده می‌شود که تعداد مالکان شرکت حداقل دو شخص باشد تا شراکتی وجود داشته باشد و آنچه که از لفظ شریک به ذهن متبادر می‌گردد، تعدد افراد و اجتماع چند نفر برای فعالیت خاصی است (عمید، ۱۳۷۶: ۷۹۳). از طرف دیگر، در یک شرکت تجاری سهام‌داران یا شرکا آورندگان سرمایه و یا به عبارت دقیق‌تر مالکان متشاع شخص شرکت می‌باشند نه اعضای شرکت (یگانه، ۱۳۸۸: ۸۹) و به همین دلایل استفاده از اصطلاحات «تک شریک» و «تک عضو» صحیح نیست و به نظر می‌رسد «شرکت تجاری با مالکیت یگانه» جامع‌ترین اصطلاح برای نامگذاری این پدیده در حقوق تجارت ایران می‌باشد.

۱-۲. نحوه پیدایش شرکت تجاری با مالکیت یگانه به لحاظ تاریخی

نیاز بشر به داد و ستد و برقراری روابط تجاری با دیگران، به قدمت تاریخ است. از دیرباز افراد، کالاهای تولیدی خود را با کالاهایی که مورد نیاز خود و خانواده‌شان بود، معامله می‌کردند. به مرور زمان و با تحول شیوه‌های داد و ستد، تجارت امری تخصصی شد و در بین مردم، بازرگانان این وظیفه را به عهده گرفتند. با افزایش نیاز جوامع به برقراری روابط تجاری گسترده‌تر، ایده تشکیل شرکت‌های تجاری به وجود آمد و در گذر زمان نقش این شرکت‌ها در زندگی روزمره مردم، پررنگ شد. سالیان درازی است که در تمامی نظام‌های حقوقی، انواع شرکت‌های تجاری پا به عرصه ظهور نهاده‌اند و بسته به نوع خود و حدود مسئولیت‌شان، به برآورده ساختن نیازهای اشخاص در امر تجارت مبادرت می‌ورزند. مهمترین نوع شرکت‌های تجاری که بیشترین تأثیر را در اقتصاد و تجارت داشته است؛ شرکت با مسئولیت محدود است به نحوی که پروفیسور نیکلاس موری باتلر رئیس اسبق دانشگاه کلمبیای ایالات متحده امریکا درباره اهمیت آن بیان داشته است؛ «شرکت با مسئولیت محدود بزرگترین کشف دوران مدرن است، حتی کشف نیروی بخار و برق هم کم‌اهمیت‌تر از ابداع شرکت با مسئولیت محدود است» (Leuciuc, 2013: p. 1). همان طور که از نام این شرکت پیداست، شرکت با مالکیت یگانه، استثنایی بر شرط وجود حداقل دو شریک برای تشکیل شرکت‌های تجاری است. موضوعی که به دلیل نقض الگوها (پارادایم‌ها) و پیش‌فرض‌هایی که تا کنون درباره شرکت تجاری و تعدد شرکاء در آن وجود داشته است، زمان نسبتاً زیادی برای پذیرش آن در نظام‌های حقوقی دنیا صرف شد. در بسیاری از کشورها نیاز به وجود چنین شرکت‌هایی احساس شده بود اما زیر پا نهادن یکی از اساسی‌ترین ویژگی‌های شرکت، یعنی شرط تعدد شرکاء نیز کار آسانی نبود و به همین دلیل، این امر به تدریج و در طول زمان صورت پذیرفت. این پیشینه همواره وجود داشته است که هر شرکتی بایستی توسط دو یا چند شخص حقیقی یا حقوقی تشکیل و اداره شود. این استنباط بر مبنای معیاری است که شرکت تجاری را به عنوان گروه قراردادی از اشخاص و به عنوان عقد تلقی می‌نموده است، چرا که واژه شرکت از نظر ریشه‌شناسی قائم بر همکاری و مشارکت حداقل دو شخص است. به تدریج این دیدگاه نظری و شکلی نسبت به شرکت به دیدگاهی عینی و اقتصادی تغییر یافت و به شرکت در قالب یک بنگاه و واحد اقتصادی نگریسته شد. (ساردوئی نسب و صفدری، ۱۳۹۸: ۴۴)

در واقع، هر چند برخی از کشورها، به صورت ضمنی استمرار حیات شرکت‌هایی که تعداد اعضای آن‌ها به کمتر از دو نفر تقلیل می‌یافت را از پیش پذیرفته بودند، اما در دهه‌های اخیر تشکیل ابتدایی شرکت‌های تجاری با مالکیت یگانه نیز در بسیاری از کشورها مورد شناسایی قرار گرفت. بدیهی است، همانند توسعه سایر شاخه‌های حقوق، تحول در این بخش از حقوق شرکت‌ها نیز تحت تأثیر الزامات بازار و اهمیت استمرار حیات شرکت‌های تجاری بوده است.

در اقتصادهای دولتی نیز توجیه این تحول از طریق شرکت‌های ملی شده‌ای که دولت به تنهایی مالکیت موسسه‌ی تجاری را در اختیار می‌گرفت، انجام شد. از طرف دیگر، در نظام‌های سرمایه‌داری، اطمینان طلبکاران اقتضا می‌کرد که یک شرکت تجاری، خود به خود منحل نشود و به حیات خود ادامه دهد (فلاح خاریکی و اصغری آق‌مشهدی، ۱۳۹۹: ۲۸۶).

علم حقوق نیز در پی تحلیل حقوقی این واحدهای اقتصادی برآمد و به تبع آن نظریه‌های مختلفی در این باره از سوی حقوقدانان مطرح شد. آنچه سابقاً همه حقوقدانان و مؤلفان حقوقی بر آن اتفاق نظر داشتند، ماهیت قراردادی شرکت تجاری بود و تمام نظام‌های حقوقی، بسته به نوع و قالب شرکت، حداقلی برای تعداد شرکای شرکت تجاری در نظر گرفته بودند. حتی برخی قوانین از این حد هم فراتر رفتند و تقلیل تعداد شرکا به

زیر حداقل قانونی را موجب انحلال قهری شرکت تجاری دانستند. اما اهمیت اقتصادی شرکت‌ها و ضرورت ادامه حیات‌شان، نظام‌های حقوقی را به تجدیدنظر در متون قانونی واداشت. بدین ترتیب تدریجاً ضمانت اجرای انحلال قهری شرکتی که به عللی تعداد اعضایش به کمتر از حداقل قانونی کاهش یافته بود، برداشته شد و مهلتی به این شرکت‌ها برای افزایش تعداد شرکا اعطا شد. تحول نظام‌های حقوقی به این جا نیز ختم نشد، بلکه این آغاز راهی بود که به شناسایی و به رسمیت شناختن شرکت تجاری با مالکیت یگانه منتهی گردید (عیسائی تفرشی و امیر تیموری، ۱۳۹۲: ۱۴۶). سرانجام کشورهایی که به صورت ضمنی استمرار حیات شرکت‌هایی که تعداد اعضای آن‌ها به کمتر از دو نفر تقلیل می‌یافت را از پیش پذیرفته بودند، به مرور تشکیل ابتدایی شرکت‌های تجاری با مالکیت یگانه را مورد شناسایی قرار دادند و شرکت تجاری با مالکیت یگانه برای جلوگیری از تأسیس شرکت‌های صوری و وهمی شکل گرفت (کاویار، ۱۳۹۷: ۳۳۹). در ایالات متحده آمریکا نیز تا سال ۲۰۰۳ طول کشید تا آخرین ایالت از ۵۰ ایالت، قوانین خود را برای اجازه دادن به شرکت‌های با مسئولیت محدود تک‌عضوی به طور خاص به‌روزرسانی کنند و در حال حاضر در تمامی ایالات آمریکا، شرکت تجاری با مالکیت یگانه مورد پذیرش قرار گرفته است. (Steingold, 2022 : p. 10)

۳-۱. مفهوم شرکت تجاری با مالکیت یگانه

قانون تجارت ایران به پیروی از الگوی فرانسوی خود، تعریفی از شرکت تجاری ارائه ننموده است. غالب نویسندگان حقوقی، شرکت تجاری را به سازمانی تعبیر نموده‌اند که بین دو یا چند نفر تشکیل می‌شود و در آن هر یک به صورت نقد یا جنس یا کار سهمی به میان می‌گذارند تا عملیات تجارتی شکل گیرد و منافع و زیان‌های حاصله را بین خود تقسیم کنند. تعاریفی که از رهیافت شرایط نوین بازرگانی ارائه می‌شود حداقل دارای یک ایراد است و وجود دو یا چند نفر را برای تشکیل شرکت‌های تجاری لازم می‌دانند، در حالی که باید اذعان نمود؛ شکل‌گیری یک شرکت تجاری بیش از آنکه به وجود افراد متعدد وابسته باشد به وجود دارایی و ثروت وابسته است، فارغ از اینکه این ثروت متعلق به یک فرد یا افراد متعدد باشد، زیرا هدف نهایی شرکت، ایجاد فضای مناسب برای کسب سود و کارکرد اصلی شرکت نظم‌دهی به فضای بازرگانی به منزله شخصیتی مستقل است (کاویانی، ۱۳۹۵: ۱۲) و در این راستا یک یا چند نفر سرمایه مستقلی را (که از جمع آورده‌های آنها تشکیل می‌شود) ایجاد می‌کنند و به موسسه‌ای اختصاص می‌دهند تا از منافع و زیان‌های احتمالی حاصل از بکارگیری سرمایه بهره‌مند شوند (حاجی پور، ۱۴۰۴: ۳). با تأسیس شرکت تجاری، شخصیت جدیدی به وجود می‌آید که از شخصیت اعضای شرکت مستقل است (کاویانی، ۱۳۹۵: ۱۶). اثر استقلال در شخصیت حقوقی این است که اعضای شرکت در هویت شرکت ادغام می‌شوند؛ به نحوی که شخصیت شرکت علی‌رغم تغییر در عضویت اعضا در نتیجه فوت، اخراج، کناره‌گیری، بدون تغییر باقی می‌ماند. انگیزه اصلی اشخاص در برخورداری از این امتیاز این است که ریسک فعالیت تجاری را به خارج از دارایی شخصی هدایت - کنند. توسعه سرمایه‌گذاری، کاستن از نیاز به کنترل نمایندگان از طرف سرمایه‌گذاران، تقلیل هزینه‌های نظارت، فرصت دادن به مدیران جهت اقدام کارآمدتر و اجازه دادن به سرمایه‌گذاران جهت تقلیل ریسک از آثار مثبت این نوع مسئولیت است (حاجی پور، ۱۴۰۴: ۴). بنابراین از منظر تحلیلی، تشکیل چنین شرکت‌هایی نه تنها با هیچ مانعی روبرو نیست بلکه از جهات مختلف سودمند است (محمودی، ۱۳۸۴: ۱۲۳).

شرکت تجاری با مالکیت یگانه، نه نوعی از انواع شرکت‌ها، بلکه وصف برخی از شرکت‌های تجاری است. به بیان دیگر، شرکت تجاری با مالکیت یگانه در عرض شرکت‌های تجاری قرار ندارد؛ بلکه صفتی عارض بر آن‌هاست. البته شرکت تجاری با مالکیت یگانه یک نوع استثنائی از شرکت‌های تجاری نیست تا هم‌ردیف انواع شرکت‌های تجاری قرار گیرد، بلکه به عنوان یکی از تقسیم‌بندی‌ها ذیل انواع شرکت‌ها قرار می‌گیرد. در واقع، شرکت تجاری با مالکیت یگانه یکی از فروع و زیرشاخه‌های شرکت‌های تجاری محسوب می‌شود که در کنار خصیصه‌های اساسی انواع شرکت‌های اصلی، مشخصه‌های منحصر به فردی دارد.

البته می‌توان پذیرفت که این شکل از شرکت‌ها در کنار سایر شرکت‌ها قرار گیرد اما به نظر می‌رسد «مالکیت یگانه» صرفاً وصفی بر شرکت محسوب می‌شود و ویژگی خاصی ندارد که در عرض سایر شرکت‌ها تقسیم‌بندی شود (سلطانی و سایرین، ۱۳۹۹: ۲۶۱). در نظام‌های حقوقی مختلف نیز در ارتباط با پذیرش تأسیس شرکت تجاری با مالکیت یگانه دو رویکرد اتخاذ شده است:

الف) برخی کشورها صرفاً قوانین و مقررات موجود را اصلاح کرده و قالب مالکیت یگانه را در متن موجود اضافه نموده‌اند ولی هیچ مقررات مشخصی در مقایسه با شرکت‌های عادی در خصوص شرکت تجاری با مالکیت یگانه پیش‌بینی ننموده‌اند.

ب) برخی کشورها در خصوص این شکل از شرکت‌ها، قوانین و مقررات خاصی با احکام مشخص پیش‌بینی نمودند. در این کشورها، قواعد عام ناظر به شرکت‌های تجاری در خصوص شرکت تجاری با مالکیت یگانه نیز اعمال می‌گردد، مگر این که مقررات خاصی در خصوص شرکت‌های تجاری با مالکیت یگانه وضع شده باشد. (حاجی پور، ۱۴۰۴: ۹)

در نظام حقوقی جاری ایران، اشخاص برای تشکیل شرکت ناگزیرند حدنصاب مقرر در قانون تجارت را رعایت کنند؛ امری که در مواردی به دلیل بی-تمایلی برخی بازرگانان به مشارکت با اشخاص دیگر از یک سو و میل به تأسیس شرکت و انجام فعالیت تجاری در قالب شرکت از سوی دیگر، موجب انجام اعمال صوری از قبیل واگذاری درصد ناچیزی از سهام به اشخاص یا سازمان‌های وابسته یا مدیران برای رفع ممنوعیت قانونی و رعایت تشریفات قانونی می‌شود؛ رویه‌ای که می‌تواند منشأ اختلاف در آینده باشد. (نوری یوشانلوپی و بانسی، ۱۳۹۶: ۵۷۳)

۲- انتزاع مفهوم شرکت و شراکت در نظام حقوقی ایران و ایالات متحده امریکا

به نظر می‌رسد مبانی فکری ظهور شرکت با مالکیت یگانه را باید در تحولی جستجو کرد که در مفهوم شرکت پدید آمده است. در گذشته، در تمامی کشورها تشکیل شرکت با مالکیت یگانه ممنوع بود و شرکت‌های تجاری جمعی از اشخاص بودند که اتحاد منافع و مشارکت شرکا جزو مقتضای ذات آن‌ها محسوب می‌شد. در این شرایط، تشکیل شرکت نیازمند توافقی بود که ضرورتاً به حضور حداقل دو شخص نیاز داشت و جایگزینی یک شخص به جای آن‌ها غیرقابل تصور بود. در واقع، میان مفهوم شرکت و شراکت تمایزی وجود نداشت. به همین دلیل حقوقدانان به اتفاق بر این نظر بودند که لزوم تعدد شرکا یکی از اصول حاکم بر شرکت‌های تجاری است و این شرکت‌ها از ماهیتی قراردادی برخوردارند؛ اما به تدریج این ممنوعیت برداشته شد و بدو با تجویز ادامه‌ی حیات شرکت‌هایی که تعداد اعضای آن از حداقل قانون کمتر شده بودند؛ راه برای پذیرش شرکت‌های تک‌عضوی باز شد. (فلاح خاریکی و اصغری آق‌مشهدی، ۱۳۹۹: ۲۸۶)

۲-۱. انتزاع مفهوم شرکت و شراکت در نظام حقوقی ایران

در حقوق ایران، شرکت به دو نوع مدنی و تجاری تقسیم می‌شود. شرکت مدنی تابع قانون مدنی است، اما قانون مزبور تعریفی از آن ارائه نداده و در ماده (۵۷۱) به بیان اثر آن پرداخته است. بحث از وجود یا عدم وجود عقد مستقلی به نام عقد شرکت در حقوق مدنی، بحثی است که برخی از حقوقدانان به آن پرداخته‌اند و این گفته که عقد مستقلی به نام عقد شرکت وجود ندارد، صحیح نیست. (سیداحمدی سجادی، ۱۳۷۸: ۱۳۸)

در تعریف عقد شرکت که به ایجاد شرکت مدنی منجر می‌شود، بیان شده است: «عقدی است که به موجب آن، دو یا چند شخص به منظور تصرف مشترک و تقسیم سود و زیان و گاه به مقصود دیگر، حقوق خود را در میان می‌گذارند تا به جای آن، مالک سهم مشاعی از این مجموعه شوند» (کاتوزیان، ۱۳۹۱: ۶)

ماده ۵۷۱ قانون مدنی شرکت را «اجتماع حقوق مالکین متعدد در شیء واحد به نحو اشاعه» تعریف کرده است و در شرکت مدنی هر یک از شرکا نسبت به جزء جزء مال الشرکه مشاعاً مالک هستند. مال مشاع از جهت اداره و تصرف، تابع اراده و توافق شرکا است و هر یک از شرکا به نسبت سهم خود در نفع و ضرر سهیم هستند، مگر اینکه برای یک یا چند نفر از آن‌ها در مقابل عملی سهم زیادتری منظور شده باشد.

با مشاهده تعریف حقوقدانان از شرکت تجاری، عنصر «شراکت» یکی از عناصر اساسی برای ایجاد یک شرکت تجاری قلمداد شده است (کاتبی، ۱۳۸۷: ۴۴) چرا که یکی از خصایص شرکت تجاری تقسیم منافع و زیان‌های احتمالی به عنوان هدف آن است (حسینی تهرانی، ۱۳۶۵: ۳۳). شرکت تجاری در نظام حقوقی ما از مفهوم شراکت منتزع نشده است و به این ترتیب، شرکت از اجتماع حقوق مالکان ایجاد می‌شود خواه این اجتماع و شراکت، به اتحاد منجر شود و شخصیت حقوقی پیدا کند و یا به طور اشاعه در یک مال باقی بماند (کاتوزیان، ۱۳۸۴: ۲۹۴) اما با تحول در مبانی کلاسیک و سنتی حقوق شرکت‌های تجاری از نظریه قراردادی بودن شرکت تجاری به نظریه سازمانی بودن آن، امکان تأسیس ابتدایی شرکت تجاری با مالکیت یگانه در بسیاری از کشورها فراهم گردیده است و کشورهای زیادی به شرکت تجاری با مالکیت یگانه موجودیت و رسمیت حقوقی بخشیده‌اند. البته بسیاری از کشورها این شکل از شرکت‌ها را نوع مستقلی از سایر شرکت‌ها نمی‌دانند، بلکه شرکت تجاری با مالکیت یگانه را قالبی از انواع شرکت‌های تجاری محسوب می‌کنند که ناشی از اراده یک شخص با مجوز قانون است. (عیسائی تفرشی و امیر تیموری، ۱۳۹۲: ۱۶۷)

بنابراین، شرکت در مفهوم امروزی نیاز به قالب خاصی دارد که این قالب را قانون (نه اراده اشخاص) به وجود می‌آورد. این موضوع به‌ویژه در مورد شرکت‌های تک نفره مصداق دارد (اسکینی، ۱۳۸۳: ۳۲). این رویکرد در حقوق ایران نیز پذیرفتنی است. در نظام حقوقی ایران ایرادی که ممکن است گرفته شود این است که ماده ۵۷۱ قانون مدنی در مقام بیان نتیجه شرکت و نه تعریف شرکت مقرر می‌دارد؛ «شرکت اجتماع حقوق

مالکان متعدد در شیء واحد به نحو اشاعه است». در پاسخ به این ایراد می‌توان گفت؛ شرکت‌های تجاری و مدنی دارای تفاوت‌های جدی‌اند که تصور یکسان بودن و اشتراک آنها در احکام نادرست است. از جمله اینکه اثر مهم شرکت مدنی ایجاد اشاعه بین مالکان متعدد است، حال آنکه در شرکت تجاری، سرمایه و آورده به شخص حقوقی جدید تملیک می‌شود و حسب اصل تفکیک دارایی، رابطه دینی جایگزین رابطه عینی سابق می‌شود، اما در شرکت مدنی رابطه عینی مالک و مال به صورت اشاعه همچنان باقی می‌ماند (سیداحمدی سجادی، ۱۳۷۸: ۱۵۰). در شرکت مدنی به دلیل فقدان شخصیت حقوقی، شراکت در نفس اموال قابل تصور است و مالکیت هر ذره مال و در نتیجه مجموع آن به شرکا تعلق دارد، در حالی که در شرکت تجاری، سهامدار یا سهامداران دیگر حق عینی و مالکیت بر اموالی ندارند که به شرکت آورده‌اند و حق مالکیت آنها به شخص شرکت منتقل می‌شود و حقوق شرکا منحصر به سود حاصل در زمان بقای شرکت و تملک باقیمانده‌ی سرمایه پس از انحلال آن است. این حق که حقوقدانان از آن با عنوان حق خاص نام می‌برند (عیسائی تفرشی، ۱۳۷۸: ۱۰۸) چیزی نیست جز نتایج حاصل از مالکیت شرکا بر شخص حقوقی شرکت. در واقع، مفهوم شراکت در شرکت تجاری به معنای مالکیت شرکا بر شرکت به نحو اشاعه است. به همین دلیل، به عنوان سهامداران شرکت در سود و زیان شریک هستند و در صورت انحلال نه عین اموال؛ بلکه نسبتی از ارزش اموال به آنها می‌رسد. به بیان دیگر، عین آورده هر شریک، به همان شریک مسترد نمی‌شود و سرمایه‌ی شرکت اصولاً به نسبت آورده بین شرکا تقسیم می‌شود. علاوه بر این، برخلاف نظر برخی حقوقدانان (ستوده تهرانی، ۱۳۹۷: ۱۰۶) شرکا به عنوان طلبکار شرکت دارای حق دینی نیز نمی‌باشند؛ چراکه سهم معینی از سود را می‌برند و هنگام انحلال شرکت نیز اموال باقیمانده بین آنها تقسیم می‌شود، در حالی که طلبکار تنها می‌تواند اصل طلب را بدون توجه به سود و زیان آن بخواهد و هیچ حقی پس از وصول طلبش بر اموال شرکت ندارد (کاتوزیان، ۱۳۸۶: ۲۳). در نتیجه، هر چند شرکا هیچ حق عینی و دینی بر اموال شرکت ندارند؛ اما مالکان شرکت به عنوان یک شخص حقوقی می‌باشند و حق شرکا بر این شخص حقوقی (شرکت) از نوع خاصی از حق عینی اصلی است که بین شرکا به نحو اشاعه می‌باشد و سرمایه‌ی شرکت به نسبت سهام بین شرکا تقسیم می‌شود و مفهوم اشاعه و شراکت در شرکت تجاری به این معناست. (فلاح خاریکی و اصغری آقمشهدی، ۱۳۹۹: ۲۸۸)

بنابراین، میان مفهوم شراکت و شرکت امتزاج و ادغامی صورت گرفته است که از جانب غلبه و ناشی از ارتباط بسیار نزدیک این دو مفهوم می‌باشد که به جای یکدیگر به کار رفته‌اند، در حالی که این دو یکی نیستند؛ بلکه منظور از شرکت «شخصیتی حقوقی» است که به حکم قانون اعطا می‌گردد و ایجادکننده‌ی تمایز بین دارایی و اموال تجاری از دارایی و اموال شخصی می‌باشد. با این توصیف و توضیحات ارائه شده، پذیرش شرکت تجاری با مالکیت یگانه در صورتی امکان‌پذیر است که مفهوم شرکت تجاری از مفهوم سنتی شرکت یعنی شراکت جدا شود و این تفکیک زمانی حادث می‌شود که در قانون تجارت تعریف متفاوتی از شرکت ارائه شود تا شراکت که مستلزم وجود حداقل دو شخص است از مفهوم شرکت تجاری خارج شود. به همین دلیل، برخی از حقوقدانان پیشنهاد نموده‌اند که تعریف شرکت تجاری در لایحه‌ی جدید تجارت بدین شرح ارائه شود: «شرکت تجاری، یک شخصیت حقوقی است که توسط یک یا چند نفر با توجه به قواعد و مقررات تجاری تشکیل می‌شود». (فلاح خاریکی و اصغری آقمشهدی، ۱۳۹۹: ۲۸۹)

۲-۲. انتزاع مفهوم شرکت و شراکت در نظام حقوقی ایالات متحده امریکا

در نظام کلاسیک حقوق شرکت‌ها، شرکت به عنوان نوعی رابطه مشارکتی میان چند شخص تلقی می‌شد و وجود حداقل دو شریک برای تشکیل آن ضروری به نظر می‌رسید. با این حال، پذیرش شرکت‌های تک‌عضوی در قوانین ایالتی آمریکا نشان داد که ماهیت شرکت را نمی‌توان صرفاً بر مبنای مفهوم «مشارکت» یا «شراکت» تحلیل کرد. پذیرش شرکت‌های تک‌عضوی با مسئولیت محدود^۱ (SMLLC) در حقوق ایالات متحده امریکا یکی از مهم‌ترین تحولات نظری و تقنینی در حقوق شرکت‌های معاصر به شمار می‌آید. این تحول نه تنها ساختار سنتی شرکت‌ها را دگرگون کرد، بلکه مبانی نظری حقوق سازمانی را نیز مورد بازنگری قرار داد. در این خصوص نظریه تفکیک دارایی^۲ نقش تبیینی مهمی ایفا می‌کند. این نظریه نشان می‌دهد که کارکرد اصلی حقوق سازمانی نه ایجاد رابطه مشارکتی میان اشخاص، بلکه ایجاد مرزهای حقوقی میان مجموعه‌های مختلف دارایی است. از این منظر، شرکت تک‌عضوی نه یک استثنا، بلکه نتیجه منطقی این کارکرد بنیادی است. (Hansmann, & Kraakman, 2000: p. 387)

^۱ - Single-Member Limited Liability Company

^۲ - Asset Partitioning

در نظریه کلاسیک حقوق شرکت‌ها، شرکت نوعی قرارداد مشارکت میان چند شخص محسوب می‌شد. در این چارچوب؛ شرکت حاصل توافق چند اراده مستقل بود و فعالیت اقتصادی شرکت مبتنی بر همکاری شرکاء و ساختار سازمانی آن بر روابط میان اعضا استوار بود. به همین دلیل، بسیاری از قوانین سنتی شرکت‌ها؛ شرط تعدد شرکاء را برای تشکیل شرکت لازم می‌دانستند. این دیدگاه ریشه در سنت حقوقی قرن نوزدهم داشت که شرکت‌ها را گونه‌ای توسعه‌یافته از مشارکت‌های تجاری تلقی می‌کرد. اما ظهور شرکت‌های تک‌عضوی این چارچوب نظری را با مشکل مواجه کرد. اگر شرکت صرفاً یک رابطه مشارکتی بود، وجود تنها یک عضو منطقی به نظر نمی‌رسید؛ زیرا مشارکت ذاتاً مستلزم تعدد طرفین است. این تعارض نشان داد که برای توضیح پدیده شرکت تک‌عضوی باید به مبنای نظری متفاوتی متوسل شد. نظریه تفکیک دارایی، چارچوب متفاوتی برای تحلیل ماهیت شرکت ارائه می‌کند و بر اساس این نظریه، کارکرد اساسی حقوق سازمانی، ایجاد جدایی حقوقی میان دارایی‌های یک واحد اقتصادی و دارایی‌های اشخاص مرتبط با آن است و این جدایی از طریق ایجاد شخصیت حقوقی مستقل تحقق می‌یابد و به دو شکل ظاهر می‌شود؛ نخست، تفکیک مثبت دارایی که موجب می‌شود دارایی‌های شرکت در درجه اول برای طلبکاران شرکت تخصیص یابد و طلبکاران شخصی نتوانند به آن‌ها دسترسی مستقیم پیدا کنند. دوم، تفکیک تدافعی دارایی که همان مسئولیت محدود در برابر بدهی‌های شرکت است. در این چارچوب، شرکت در درجه نخست یک سازوکار حقوقی برای سازمان‌دهی دارایی‌ها محسوب می‌شود، نه صرفاً رابطه‌ای قراردادی میان اشخاص. اگر هدف اصلی حقوق شرکت‌ها ایجاد مرز میان دارایی‌های مختلف باشد، دیگر وجود چند مالک؛ شرط ضروری تشکیل شرکت نخواهد بود. در شرکت تک‌عضوی نیز دقیقاً همان کارکردی که در شرکت‌های چندعضوی وجود دارد، تحقق می‌یابد و دارایی‌های شرکت از دارایی‌های شخصی مالک جدا می‌شوند و طلبکاران شرکت تنها به دارایی‌های شرکت دسترسی دارند. به همین ترتیب، طلبکاران شخصی مالک یگانه نیز نمی‌توانند مستقیماً دارایی‌های شرکت را توقیف کنند. در نتیجه، حتی در حضور تنها یک مالک نیز تفکیک دارایی به طور کامل برقرار می‌گردد. از این منظر، شرکت تک‌عضوی نه تنها با نظریه تفکیک دارایی سازگار است، بلکه نمونه‌ای روشن از کارکرد این نظریه محسوب می‌شود. (Bishop & Kleinberger, 2024: p. 127)

قالب حقوقی شرکت با مسئولیت محدود (LLC) که نخستین بار در سال ۱۹۷۷ در ایالت وایومینگ ایجاد شد، زمینه مناسبی برای پذیرش شرکت‌های تک‌عضوی در ایالات متحده امریکا فراهم نمود. این قالب حقوقی با ترکیب دو ویژگی مهم «مسئولیت محدود» و «انعطاف‌پذیری قراردادی» به سرعت در سراسر ایالات متحده گسترش یافت. با گسترش شرکت‌های با مسئولیت محدود، قانون‌گذاران ایالتی به تدریج امکان تشکیل شرکت‌های با مسئولیت محدود تک‌عضوی را نیز به رسمیت شناختند. این تحول به ویژه پس از صدور دستورالعملی توسط اداره مالیات آمریکا اهمیت بیشتری یافت، زیرا این تصمیم امکان برخورداری شرکت‌های با مسئولیت محدود از مزایای مالیاتی مطلوب را فراهم کرد. در چنین شرایطی، نظریه تفکیک دارایی توضیح داد که چرا حتی در صورت وجود تنها یک عضو، ایجاد شخصیت حقوقی مستقل همچنان دارای کارکرد اقتصادی مهمی است. از منظر اقتصادی، شرکت تک‌عضوی مزایای متعددی ایجاد می‌کند که همگی با مفهوم تفکیک دارایی مرتبط هستند. نخست، این ساختار امکان تفکیک ریسک‌های تجاری از دارایی‌های شخصی را فراهم می‌کند. کارآفرین می‌تواند فعالیت اقتصادی خود را در قالب یک نهاد مستقل سازمان‌دهی کند بدون آنکه تمام دارایی‌های شخصی او در معرض خطر قرار گیرد. دوم، تفکیک دارایی موجب شفافیت برای طلبکاران می‌شود و طلبکاران شرکت می‌دانند که دارایی‌های مشخصی برای تضمین تعهدات شرکت وجود دارد و می‌توانند ریسک اعتباری را دقیق‌تر ارزیابی کنند. سوم، این ساختار امکان مدیریت منظم فعالیت اقتصادی را فراهم می‌کند، زیرا دارایی‌ها، تعهدات و قراردادهای تجاری در قالب یک نهاد مستقل متمرکز می‌شوند. بنابراین، پذیرش شرکت تک‌عضوی در حقوق ایالات متحده پیامدهای نظری (تئوری) مهمی برای مفهوم شرکت داشته است. این تحول نشان می‌دهد که شرکت را نباید صرفاً به‌عنوان یک رابطه مشارکتی میان اشخاص در نظر گرفت. در واقع، شرکت در حقوق معاصر بیشتر به‌عنوان یک نهاد سازمانی برای تفکیک دارایی و مدیریت فعالیت اقتصادی درک می‌شود. در این چارچوب، شخصیت حقوقی مستقل ابزاری است که امکان ایجاد مرز میان دارایی‌های مختلف را فراهم می‌کند. (keating & Ribstein, 1991: p. 16)

بنابراین، شرکت تک‌عضوی را می‌توان نشانه‌ای از انتزاع مفهوم شرکت از شراکت سنتی دانست؛ تحولی که در آن شرکت از یک رابطه میان اشخاص به یک ساختار نهادی برای سازمان‌دهی فعالیت اقتصادی تبدیل شده است.

در نتیجه، نظریه تفکیک دارایی چارچوبی نظری فراهم نمود که به‌خوبی پذیرش شرکت‌های تک‌عضوی در حقوق ایالات متحده را توضیح می‌دهد. این نظریه نشان می‌دهد که کارکرد اساسی حقوق شرکت‌ها ایجاد مرزهای حقوقی میان دارایی‌ها است، نه صرفاً تنظیم روابط مشارکتی میان اشخاص. از این منظر، شرکت تک‌عضوی نه یک استثنا در نظام حقوقی شرکت‌ها، بلکه تجلی منطقی کارکرد بنیادی شخصیت حقوقی محسوب می‌شود.

۳- امکان سنجی تئوری و تحلیلی تشکیل انواع شرکت‌های تجاری در قالب مالکیت یگانه در نظام حقوقی ایران و ایالات متحده آمریکا

در ادامه شرکت‌های تجاری از منظر ماهیت و ساختار با رویکردی تحلیلی مورد بررسی قرار می‌گیرند تا مشخص شود شرکت با مالکیت یگانه با ماهیت و کارکرد کدام نوع از انواع شرکت‌های تجاری هماهنگ است.

۳-۱. امکان سنجی تئوری و تحلیلی تشکیل انواع شرکت‌های تجاری در قالب مالکیت یگانه در نظام حقوقی ایران
طبق بررسی‌های بعمل آمده در این پژوهش امکان تشکیل شرکت‌های تجاری با مالکیت یگانه در سه قالب با مسئولیت محدود، تضامنی و سهامی خاص در حقوق ایران وجود دارد و در خصوص سایر انواع شرکت‌های تجاری یعنی شرکت‌های سهامی عام، نسبی، مختلط و تعاونی چنین امکانی در ساختار کنونی حقوق تجارت ایران وجود ندارد.

۳-۱-۱. شرکت تجاری با مسئولیت محدود

با توجه به ماده ۹۴ قانون تجارت، امکان تشکیل شرکت تجاری با مالکیت یگانه در قالب «مسئولیت محدود» به لحاظ حقوقی در شرایط فعلی وجود ندارد، اما از نظر تئوری و تحلیلی، نه تنها ایرادی به تشکیل آن وارد نیست (محمودی، ۱۳۸۴: ۱۳۵) بلکه می‌توان گفت شرکت با مسئولیت محدود بهترین قالب برای تشکیل شرکت با مالکیت یگانه است.

شرکت با مسئولیت محدود شرکتی است که در آن مسئولیت اعضا فقط تا میزان آورده آنهاست و بیش از آن در مقابل دیون شرکت مسئولیتی ندارند. به دلیل ریسک پایین در این نوع شرکت‌ها از یکسو و مزایای فعالیتی در قالب شرکت از سوی دیگر، این نوع شرکت‌ها در دنیای تجارت از سوی بازرگانان مورد استقبال قرار گرفته‌اند، به‌گونه‌ای که روز به‌روز بر تعداد آن‌ها افزوده می‌شود و در حال حاضر، اکثر کشورها امکان تشکیل شرکت مسئولیت محدود با مالکیت یگانه را در قوانین خویش تصویب و اجرا نموده‌اند. (نوری یوشانلوی و یانشی، ۱۳۹۶: ۵۸۴)

البته بسیاری از کشورهای پیشرو ضمن پذیرش شرکت‌های تجاری با مالکیت یگانه، اقدام به محدود نمودن آن در قالب شرکت با مسئولیت محدود نموده‌اند و می‌بایست این موضوع مورد بررسی قرار گیرد که چه خصوصیتی در شرکت‌های تجاری با مسئولیت محدود وجود دارد که این نوع از شرکت‌ها بیشتر مورد استقبال برای تشکیل شرکت‌های تجاری با مالکیت یگانه قرار گرفته‌اند. هر چند امکان تشکیل شرکت با مالکیت یگانه در قالب برخی دیگر از شرکت‌ها از جمله شرکت‌های تضامنی نیز می‌تواند منافعی از جمله کسب اعتبار بیشتر برای تجارت، اخذ برخی امتیازات همچون معافیت مالیاتی یا اخذ وام ایجاد کند، اما در خصوص شرکت با مسئولیت محدود آنچه علاوه بر این موارد، مهم است محدود شدن مسئولیت و جدایی دارایی شخص به عنوان مؤسس از کل دارایی خود است. در صورتی که فردی بخواهد به عنوان شخص حقیقی تجارت کند، کل دارایی‌اش پشتمان فعالیت تجاری‌اش است اما با تأسیس شرکت تجاری با مالکیت یگانه در قالب مسئولیت محدود، تنها قسمت ناچیزی از دارایی فرد، ضامن اعمال تجاری قرار می‌گیرد و این موضوع می‌تواند عاملی برای گرایش افراد به تجارت شود (سلطانی و سایرین، ۱۳۹۹: ۲۶۴).

قانونگذار بسیاری از کشورها به دلیل ضرورت‌های اقتصادی و توسعه‌ای این اجازه را داده‌اند که شرکت با مالکیت یگانه تأسیس شود و به نظر می‌رسد تأسیس شرکت با مالکیت یگانه در قالب شرکت با مسئولیت محدود به بهترین نحو این خواسته را برآورده می‌کند؛ زیرا با تأسیس شرکت و تعلق شخصیت حقوقی به آن، میان دارایی مؤسس یا مؤسسان و دارایی شرکت، جدایی حاصل می‌شود. همین موضوع مهمترین دلیل تأسیس یک شرکت تجاری در هر قالب به حساب می‌آید. البته ممکن است علل دیگری مثل کسب اعتبار بیشتر از طریق تجارت با شرکت و همچنین برخی امتیازات مثل امکان دریافت برخی وام‌های بانکی، انگیزه تشکیل شرکت را افزایش دهد اما به هر حال مهمترین اثری که بر تشکیل شرکت تجاری متصور می‌شود، تعلق شخصیت حقوقی به شرکت و جدایی دارایی مؤسس یا مؤسسان از اموال شرکت است. این انگیزه و اثر آن در شرکت‌های با مسئولیت

محدود بیشتر نمود پیدا می‌کند؛ زیرا علاوه بر جدایی دارایی شریک یا شرکا از دارایی شرکت، مسئولیت شرکا در برابر اشخاص ثالث نیز به اندازه آورده آن‌ها می‌گردد و همین عامل باعث ترغیب سرمایه‌داران به تأسیس شرکت‌های با مسئولیت محدود می‌شود. از طرف دیگر، با رفع لزوم وجود دو نفر برای تأسیس چنین شرکت‌هایی، میل و رغبت برخی سرمایه‌داران (که تمایلی به شراکت ندارند) برای سرمایه‌گذاری و تجارت در قالب شرکت‌های تجاری بیشتر می‌شود. (بادکوبه‌ای هزاوه، ۱۳۹۴: ۱۹۶)

۳-۱-۲. شرکت تضامنی

شرکت تضامنی از جمله شرکت‌های شخصی محسوب می‌شود (طالب احمدی، ۱۳۹۰: ۲۱۸). شرکا در شرکت تضامنی دارای مسئولیت تضامنی‌اند، بدین معنی که اگر دارایی شرکت برای پرداخت دیون کافی نباشد هر یک از شرکا پس از انحلال شرکت به تنهایی مسئول پرداخت تمام دیون شرکت‌اند. مسئولیت تضامنی؛ ابزاری است که قانون‌گذاران در نظام‌های حقوقی برای تضمین انجام تعهد یا جبران خسارت اندیشیده‌اند و نهادی است که بدون تشریفات خاص بیشترین امنیت را در روابط مالی ایجاد می‌کند (جنیدی، ۱۳۷۵: ۹). با توجه به ماهیت و مزایای آن و اقبال شرکت تضامنی از سوی مشتریان به دلیل مسئولیت نامحدود صاحب شرکت در مقابل اشخاص ثالث، امکان تشکیل شرکت تضامنی با مالکیت یگانه وجود دارد. البته تضامن در شرکت تضامنی با مالکیت یگانه متفاوت از معنای تضامن اصطلاحی است. در شرکت تضامنی با دو یا چند شریک، تضامن به معنای مشارکت در مسئولیت است اما در شرکت تضامنی با مالکیت یگانه شریکی وجود ندارد تا بحث مشارکت در مسئولیت مطرح شود. به عبارتی مسئولیت مشترک مولود تعدد افراد در شرکت است که در فرض حاضر شخصی غیر از مؤسس (مالک یگانه) وجود ندارد. بنابراین، مسئولیت تضامنی در شرکت تجاری با مالکیت یگانه بدین صورت تعریف می‌شود که تمام اموال مالک یا سهامدار شرکت برخلاف شرکت با مسئولیت محدود، تضمین طلب بستانکاران شرکت است. به عبارت دیگر هر چند تصور تضامن (از باب تفاعل که مستلزم مشارکت حداقل دو شخص است) در شرکت تجاری با مالکیت یگانه به دلیل نبود شریک دیگر دشوار و متفاوت از معنای تضامن اصطلاحی است اما در این فرض تمام اموال مالک شرکت برخلاف شرکت با مسئولیت محدود، تضمین طلب طلبکاران شرکت قرار می‌گیرد (نوری یوشانلوئی و بانسی، ۱۳۹۶: ۵۸۲).

شرکت تضامنی با مالکیت یگانه ابزار مناسبی برای آن دسته از بازرگانان است که از یک سو به فعالیت در قالب شرکت تمایل دارند و از سوی دیگر، برای جلب اعتماد بیشتر مشتریان از مسئولیت نامحدود ابایی ندارند. هدف از تأسیس شرکت همیشه به گریز از مسئولیت نامحدود منحصر نمی‌شود بلکه گاهی اشخاص حقیقی از مسئولیت نامحدود پروایی ندارد و به منظور جلب اعتماد بیشتر مشتریان به آن راغب هستند. همین تفاوت عمده در میزان مسئولیت، مانعی در جهت تحقق ایراد انطباق کارکرد شرکت تضامنی با شرکت با مسئولیت محدود است. ضمن اینکه پذیرش شرکت تضامنی با مالکیت یگانه به معنای کارایی و تعدد ابزارهای یک نظام حقوقی برای پاسخگویی به تمام نیازهای بازرگانی است.

۳-۱-۳. شرکت سهامی خاص

از ماده ۱۰۷ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت (مصوب ۱۳۴۷) وجود حداقل سه شریک برای ایجاد شرکت سهامی خاص استنباط می‌شود. بنابراین، به لحاظ عملی طبق قانون تجارت ایران، در حال حاضر امکان تشکیل شرکت تجاری سهامی خاص در قالب مالک یگانه فراهم نیست اما به لحاظ تئوری و تحلیلی امکان تشکیل شرکت تجاری سهامی خاص در قالب مالکیت یگانه وجود دارد.

ماده ۲۰ قانون تجارت ایران انواع شرکت‌های تجاری را نام برده است و شرکت سهامی خاص را نوعی از شرکت‌ها محسوب نموده است. در برخی از کشورها شرکت سهامی خاص، مفهوم و ماهیت متفاوتی دارد و به شرکت با مسئولیت محدود در حقوق ایران شباهت پیدا می‌کند و برای سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های اقتصادی متوسط مناسب است. (محمودی، ۱۳۸۴: ۱۳۳) البته شباهت شرکت‌های سهامی خاص و شرکت‌های با مسئولیت محدود نباید سبب ایجاد این تصور شود که این دو نوع شرکت کارکرد یکسانی دارند. شرکت سهامی خاص با وجود برخی شباهت‌ها با شرکت با مسئولیت محدود دارای تفاوت در کارکرد است. ساز و کار اداره شرکت سهامی خاص از جمله پیش‌بینی چهار رکن مجمع عمومی، هیئت مدیره، بازرس و مدیر عامل و اختصاص تعداد زیادی از مواد قانون اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷ به این نوع شرکت که به یقین از سوی قانون‌گذار به جهت خاصی ذکر شده است، گواه اهمیت ویژه شرکت سهامی خاص است. (نوری یوشانلوئی و بانسی، ۱۳۹۶: ۵۷۸)

با وجود چنین ساختاری، شرکت سهامی خاص برای گردآوری شرکای بیشتر و حجم زیادتری از سرمایه‌گذاری در مقایسه با شرکت‌های با مسئولیت محدود مناسب است و از حیث قاعده‌مند بودن در حد وسط شرکت سهامی «عام» و شرکت با مسئولیت محدود قرار می‌گیرد (کاویانی، ۱۳۸۶: ۲۷).

البته ممکن است، قائل شدن به امکان تشکیل شرکت سهامی خاص با مالکیت یگانه موجب بروز اشکال «انطباق» با شرکت مسئولیت محدود شود و کارکرد خاص شرکت سهامی خاص را خنثی کند. به عبارت دیگر، تمام اهدافی که با قائل شدن به امکان تشکیل شرکت با مالکیت یگانه سهامی خاص دنبال می‌کنیم به وسیله شرکت با مسئولیت محدود قابل دسترس است (نوری یوشانلوئی و بانسی، ۱۳۹۶: ۵۷۹) از جمله موضوعات مرتبط با گردش سرمایه از طریق شرکت‌های تجاری، جدایی دارایی مالک یگانه از شخصیت حقوقی شرکت، مسئولیت مالک یگانه به میزان آورده و ترغیب اشخاص به تشکیل شرکت برای سرمایه‌گذاری بیشتر در تولید و خدمات. به همین دلیل، به نظر می‌رسد از بین شرکت سهامی خاص و شرکت با مسئولیت محدود بهتر است یکی برای تأسیس شرکت با مالکیت یگانه انتخاب شود. شرکت سهامی خاص شرکت سرمایه محسوب می‌شود و انتقال سهام به صورت آزادانه وجود داشته و فوت و حجر یکی از سهامداران اثری بر حیات و انحلال شرکت ندارد و وابستگی شخصیت سهامداران از شخصیت شرکت بسیار کمتر از وابستگی شرکا در شرکت‌های اشخاص و شرکت‌های میانی یعنی شرکت با مسئولیت محدود است. از سوی دیگر، از ماهیت شرکت با مالکیت یگانه چنین بر می‌آید که با فوت مالک یگانه شرکت، احتمال انحلال شرکت وجود دارد. به همین دلیل، این ویژگی (وابستگی حیات شرکت به موت و حجر شرکا در شرکت تضامنی و شرکت با مسئولیت محدود) شرکت‌های تجاری با مالکیت یگانه را به این سو سوق می‌دهد که در قالب شرکت با مسئولیت محدود تأسیس شوند نه در قالب شرکت سهامی خاصی که ماهیتاً فوت و حجر شریک از اسباب انحلال آن نیست.

بر این بنیان، هر چند تشکیل شرکت با مالکیت یگانه در قالب مسئولیت محدود به دلیل ویژگی‌های خاص آن نسبت به شرکت سهامی خاص دارای امتیاز و تفوق است اما به لحاظ تئوری مانعی در تشکیل شرکت با مالکیت یگانه در قالب شرکت سهامی وجود ندارد (ساردوئی نسب و صفدری، ۱۳۹۸: ۶۱).

۳-۲. امکان سنجی تئوری و تحلیلی تشکیل انواع شرکت‌های تجاری در قالب مالکیت یگانه در نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا

حقوق تجارت ایالات متحده آمریکا در حوزه سازمان‌دهی فعالیت‌های اقتصادی، برخلاف نظام‌های حقوقی مبتنی بر تقنین متمرکز، از الگویی کثرت‌گرا و غیرمتمرکز پیروی می‌کند که در آن، صلاحیت اصلی تنظیم حقوقی بنگاه‌ها در اختیار ایالت‌ها قرار دارد. (Bainbridge, 2023: p. 2) با وجود این، نیاز به هماهنگی میان نظام‌های تقنینی ایالتی، به‌ویژه در بستر اقتصاد ملی یکپارچه و بازار بین ایالتی، موجب شکل‌گیری مجموعه‌ای از قوانین نمونه و یکنواخت شده است که نقش هنجاری و راهنما در تدوین حقوق شرکت‌ها و سایر نهادهای تجاری ایفا می‌کنند (Klein & Ramseyer, 2018: p. 3). به عبارت دیگر، به‌منظور ایجاد هماهنگی و وحدت نسبی میان ایالت‌ها، مجموعه‌ای از «قوانین نمونه»^۱ تدوین شده‌اند که بسیاری از ایالت‌ها با اقتباس از آنها، مقررات داخلی خود را تنظیم کرده‌اند. از این رو، بررسی ساختارهای تجاری در حقوق آمریکا مستلزم مطالعه این قوانین نمونه به‌عنوان چارچوب‌های مرجع است.

البته ساختارهای تجاری در ایالات متحده آمریکا را نمی‌توان صرفاً با مطالعه مصادیق نهادی چون شرکت سهامی، مشارکت یا شرکت با مسئولیت محدود ارزیابی نمود، بلکه منطق تقنینی حاکم بر طراحی این نهادها نیز می‌بایست مورد بررسی قرار گیرد، منطقی که در آن، تخصیص ریسک، تسهیل سرمایه‌گذاری، کاهش هزینه‌های نمایندگی و افزایش آزادی قراردادی جایگاهی مرکزی دارند. (Easterbook & Fischel, 1991: p. 3)

حقوق تجارت آمریکا متأثر از نظام کامن‌لا و فدرالیسم حقوقی، به‌جای ارائه یک تعریف واحد از «شرکت تجاری»، مجموعه‌ای از قالب‌های حقوقی متنوع را برای فعالیت اقتصادی به رسمیت شناخته است. در این نظام، شرکت نه صرفاً یک «عقد» یا «نهاد»، بلکه ابزاری برای سازمان‌دهی سرمایه، مدیریت ریسک و تخصیص مسئولیت تلقی می‌شود. از این منظر، بررسی انواع شرکت‌های تجاری در ایالات متحده آمریکا مستلزم تحلیل نهادی و کارکردی هر قالب (نه صرفاً توصیف شکلی آن) است. حقوق تجارت ایالات متحده آمریکا برخلاف بسیاری از نظام‌های حقوقی مبتنی بر الگوی واحد، مجموعه‌ای متنوع از ساختارهای حقوقی برای سازمان‌دهی فعالیت‌های تجاری ارائه می‌دهد که هر یک بر مبنای نسبتاً متفاوتی میان شخصیت حقوقی، مسئولیت، اداره و مالیات طراحی

¹ - Model Acts/ Uniform Acts

شده‌اند و این ساختارها نه در قالب یک قانون جامع و یگانه، بلکه در مجموعه‌ای از قوانین نمونه تدوین گردیده‌اند که هر یک ناظر بر نوع خاصی از نهادهای تجاری‌اند. از جمله مهم‌ترین این قوانین نمونه (مدل، متحدالشکل - یکنواخت) می‌توان به قانون نمونه شرکت‌های سهامی^۱، قانون نمونه مشارکت عمومی^۲، قانون نمونه مشارکت محدود^۳ و قانون نمونه شرکت با مسئولیت محدود^۴ اشاره کرد. البته مطالعه ساختارهای تجاری در ایالات متحده امریکا مستلزم بررسی مجموعه‌ای از قوانین نمونه است که هر یک بخشی از نظام حقوق بنگاه‌های اقتصادی را سامان می‌دهند. ضمن اینکه، مجموعه قوانین نمونه ایالات متحده آمریکا در باب ساختارهای تجاری، بیانگر نوعی حق انتخاب در حقوق تجاری‌اند و قانون‌گذاران ایالات متحده آمریکا عموماً در پی آن نبوده‌اند که یک الگوی برتر و واحد برای همه فعالیت‌های اقتصادی تحمیل کند؛ بلکه کوشیده‌اند سببی از نهادهای حقوقی با درجات متفاوتی از مسئولیت، تمرکز مدیریتی، قابلیت انتقال منافع و انعطاف قراردادی فراهم آورند (Easterbrook & Fischel, 1991: p. 34) که از جمله آنها؛ شرکت سهامی، شرکت با مسئولیت محدود، ساختار تجاری مشارکت عمومی و ساختار تجاری مشارکت محدود است که تفاوت آنها را می‌توان بر اساس چند محور اساسی تحلیل کرد؛ میزان تفکیک دارایی بنگاه از دارایی اشخاص تشکیل‌دهنده، حدود مسئولیت سرمایه‌گذاران، نحوه تخصیص اختیار تصمیم‌گیری، درجه قابلیت انتقال منافع اقتصادی و اداری و سرانجام نسبت میان قواعد آمره و قواعد تکمیلی. این محورها نشان می‌دهند که ساختارهای تجاری، بیش از آنکه صرفاً قالب‌هایی شکلی باشند، ابزارهایی برای تنظیم روابط اقتصادی و توزیع ریسک‌اند. در این میان، نکته بنیادین آن است که قوانین نمونه ایالات متحده آمریکا، علی‌رغم ظاهر فنی و سازمانی خود، بر پیش‌فرض‌های مشخصی درباره ماهیت بنگاه استوارند. در شرکت سهامی، بنگاه عمدتاً به مثابه قانونی برای تجمیع سرمایه و اداره حرفه‌ای دیده می‌شود؛ در مشارکت، بنگاه بیشتر امتداد همکاری شخصی و اعتماد متقابل شرکاست و در شرکت با مسئولیت محدود، بنگاه در هیأت شبکه‌ای قراردادی بازنمایی می‌شود که اعضا می‌توانند آن را متناسب با نیازهای خود بازطراحی کنند. از این منظر، تنوع ساختارهای تجاری، نه صرفاً تنوع در قالب‌های حقوقی، بلکه تنوع در تلقی از نسبت میان شخص، سرمایه، مدیریت و ریسک محسوب می‌گردد. همین امر سبب می‌شود که مطالعه این قوانین برای نظام‌های حقوقی دیگر، به‌ویژه در حوزه اصلاح حقوق شرکت‌ها، واجد اهمیت تطبیقی ویژه باشد. (Davies & Worthington, 2012: p. 9)

بنابراین، ساختارهای تجاری در قوانین نمونه ایالات متحده آمریکا را باید بازتاب تحول حقوق تجارت از یک نظام شکلی و نسبتاً ثابت به‌سوی نظامی کارکردگرا، انتخاب‌محور و متأثر از تحلیل اقتصادی حقوق دانست. در این نظام، هر ساختار تجاری و قالب حقوقی پاسخ مناسبی به مسئله‌ای خاص در سازمان‌دهی فعالیت اقتصادی است: شرکت سهامی؛ راه‌حل تجهیز سرمایه و تحدید ریسک در مقیاس بزرگ است، مشارکت؛ قالب همکاری نزدیک و شخص‌محور است، مشارکت محدود؛ تکنیک جذب سرمایه منفعل است و شرکت با مسئولیت محدود؛ نهاد ترکیبی و انعطاف‌پذیر برای اقتصاد نوین می‌باشد. در نتیجه، فهم دقیق این ساختارها مستلزم آن است که آنها نه صرفاً به‌عنوان مصادیق تقنینی، بلکه به‌عنوان تجلیات مختلف یک منطق تنظیمی واحد مطالعه شوند؛ منطقی که در پی برقراری تعادل میان کارایی اقتصادی، آزادی سازمانی و حمایت از ذی‌نفعان است. (Klein & Ramseyer, 2018: p. 5)

با این توصیف، امکان سنجی تشکیل شرکت تجاری با مالکیت یگانه در نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا بر اساس چهار ساختار مهم تجاری آن کشور یعنی الف-شرکت سهامی، ب-شرکت با مسئولیت محدود، ج-مشارکت عمومی، د-مشارکت محدود انجام خواهد شد و آنچه مشخص است در نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا، امکان تشکیل شرکت تجاری با مالکیت یگانه در دو ساختار شرکت سهامی و شرکت با مسئولیت محدود وجود دارد و هر چند اغلب شرکت‌های تجاری با مالکیت یگانه در ایالات متحده آمریکا

¹ - Model Business Corporation Act

² - Revised Uniform Partnership Act

³ - Revised Uniform Limited Partnership Act

⁴ - Revised Uniform Limited Liability Company Act

در قالب شرکت با مسئولیت محدود تشکیل می‌گردند ولی باتوجه به اینکه امکان تشکیل شرکت تجاری با مالکیت یگانه در قالب شرکت سهامی نیز در ایالات متحده امریکا وجود دارد؛ هر دو ساختار تجاری مذکور مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۳-۲-۱. شرکت سهامی:

در نظام حقوقی ایالات متحده امریکا، «قانون نمونه‌ی شرکت‌های سهامی» مهم‌ترین الگوی تقنینی برای شرکت‌های سرمایه‌ای است. این نهاد با ثبت قانونی، شخصیت حقوقی مستقل پیدا می‌کند و از سهامداران خود تفکیک می‌شود. نتیجه این تفکیک، اصل مسئولیت محدود سهامداران و استقلال دارایی شرکت است. شرکت سهامی در این الگو، نه فقط یک وسیله حقوقی برای تجمع سرمایه، بلکه نهادی برای تفکیک شخصیت حقوقی بنگاه از اشخاص تشکیل‌دهنده آن است (Clark, 1986: p. 17). شناسایی شخصیت حقوقی مستقل، زمینه را برای دو پیامد بنیادین فراهم می‌آورد؛ نخست، دوام و استمرار بنگاه مستقل از تغییر در وضعیت سهامداران؛ و دوم، تحدید مسئولیت اشخاص سرمایه‌گذار به میزان آورده آنان. (Hansmann & Kraakman, 2000: p. 390) این دو ویژگی، شرکت سهامی را به ابزار حقوقی ممتاز برای فعالیت‌های اقتصادی در مقیاس بزرگ تبدیل می‌نماید. با این همه، اهمیت قانون نمونه‌ی شرکت‌های سهامی (MBCA) تنها در تثبیت مسئولیت محدود خلاصه نمی‌شود؛ بلکه این قانون نمونه، ساختار حکمرانی درون‌شرکتی را نیز بر مبنای تفکیک میان مالکیت و کنترل سامان می‌دهد. در چنین مدلی، سهامدار یا سهامداران لزوماً اداره مستقیم شرکت را در دست ندارند و مدیریت به هیأت‌مدیره و مدیران اجرایی واگذار می‌شود. این تفکیک، امکان تخصصی‌شدن اداره بنگاه و تجهیز سرمایه گسترده را فراهم می‌کند و هم‌زمان مسئله کلاسیک «نماینده‌گی» را نیز پدید می‌آورد؛ بدین معنا که منافع مدیران ممکن است از منافع سهامداران فاصله گیرد. (Jensen & Meckling, 1984: p. 305) از این رو، بخش مهمی از قواعد حاکم بر شرکت‌های سهامی را باید پاسخی به این مسئله دانست؛ قواعد مربوط به وظایف امانی مدیران، الزامات افشا، حق رأی سهامداران و ساز و کارهای طرح دعوی مشتق، همگی در جهت مهار هزینه‌های نمایندگی و تضمین پاسخ‌گویی ارکان مدیریتی توسعه یافته‌اند. (Davies & Worthington, 2016: p. 7)

شایان ذکر است، برخلاف قانون تجارت ایران، شرکت سهامی در ایالات متحده امریکا به دو نوع سهامی خاص و سهامی عام تقسیم نمی‌شود؛ بلکه از نظر مالیاتی و ساختاری، شرکت سهامی به دو الگوی «C Corporation» و «S Corporation» تقسیم می‌شود و صرف‌نظر از تقسیم‌بندی مذکور؛ به موجب ماده (۱/۲) قانون نمونه شرکت‌های سهامی (اصلاحی ۱۹۸۴) مقرر شده است؛ «شخص یا تعدادی از اشخاص با تسلیم اساسنامه شرکت به مقام ثبتی ایالتی می‌توانند اقدام به تأسیس شرکت (سهامی) کنند» و بر این بنیان، شخص واحد نیز می‌تواند در ایالات متحده امریکا اقدام به تشکیل شرکت سهامی (S و C Corporation) نماید.

۳-۲-۲. شرکت با مسئولیت محدود:

شرکت با مسئولیت محدود یکی از مهم‌ترین نوآوری‌های حقوق تجارت آمریکا در دهه‌های اخیر است و مهم‌ترین نمود تحول در ساختارهای تجاری ایالات متحده امریکا را باید در ظهور و گسترش شرکت با مسئولیت محدود^۱ جست‌وجو کرد؛ نهادی که قوانین نمونه آن، به‌ویژه قانون نمونه شرکت با مسئولیت محدود^۲ به‌خوبی نشان‌دهنده تغییر پارادایم (الگوواره) در حقوق سازمان‌های تجاری است. شرکت تجاری با مسئولیت محدود را باید محصول گذار از الگوهای نوعی سازمان حقوقی به‌سوی الگوهای انعطاف‌پذیر دانست. (Ribstein & Keatinge, 1992: p. 2) این نهاد، مزیت بنیادین شرکت سهامی، یعنی مسئولیت محدود را با مزیت انعطاف بالا در تنظیم روابط داخلی، ترکیب می‌کند. به عبارت دیگر، این ساختار؛ ویژگی‌های مثبت شرکت سهامی^۳ و مشارکت^۴ را تلفیق می‌کند؛ از یک‌سو، سهامدار یا سهامداران از مسئولیت محدود برخوردارند؛ از سوی دیگر، از حیث مالیاتی و مدیریتی، انعطاف

^۱ -Limited Liability Company

^۲ - Revised Uniform Limited Liability Company Act

^۳ -Corporation

^۴ - Partnership

قابل توجهی دارد. در شرکت با مسئولیت محدود، توافق نامه عملیاتی^۱ به مرکز ثقل سازمان حقوقی تبدیل می شود و قانون، در بسیاری از موارد، نقش تکمیلی و پشتیبان می یابد نه دستوری و آمره. این رویکرد بر این فرض استوار است که عضو یا اعضای بنگاه، در صورت برخورداری از اطلاعات کافی، بهتر از قانون گذار می توانند ساختار مطلوب اداره، تقسیم سود، انتقال منافع و حدود اختیارات مدیران را طراحی کنند. (Miller, 2019: p. 21)

شرکت مسئولیت محدود می تواند با مالکیت یگانه باشد و همین ویژگی، آن را از بسیاری از قالب های سنتی متمایز می کند. از منظر تحلیلی، شرکت با مسئولیت محدود (LLC) به ویژه با مالکیت یگانه (SMLLC) پاسخی به نیاز اقتصاد مدرن برای ساختارهای کم تشریفات، منعطف و در عین حال دارای پوشش مسئولیت محدود است. در بسیاری از موارد، شرکت با مسئولیت محدود به ویژه با مالکیت یگانه (SMLLC) از نظر عملی جایگزین شرکت سهامی برای بنگاه های کوچک و متوسط شده است، زیرا هم هزینه های اداره کمتری دارد و هم امکان تنظیم رابطه شرکا را با آزادی بیشتری فراهم می سازد.

تنوع قالب های فوق نشان می دهد که حقوق آمریکا، بر خلاف نظام هایی که یک قالب غالب را بر همه فعالیت های تجاری تحمیل می کنند، بر انتخاب پذیری نهادی تأکید دارد. به بیان دیگر، قانونگذار آمریکایی می کوشد به فعالان اقتصادی اجازه دهد میان میزان تشریفات تأسیس، سطح مسئولیت شخصی، نحوه تقسیم سود و مدیریت و بار مالیاتی تعادل مطلوب خود را انتخاب کند. از همین منظر، امکان تأسیس شرکت تجاری با مالکیت یگانه در قالب های شرکت با مسئولیت محدود (LLC) و سهامی، نشان دهنده غلبه منطق نهادگرایی انعطاف پذیر بر منطق سنتی مبتنی بر تعدد اشخاص است. این امر برای مطالعات تطبیقی با حقوق ایران اهمیت ویژه دارد؛ زیرا نشان می دهد که شرط تعدد شرکا، در نظام های مدرن، لزوماً رکن ذاتی «شرکت» تلقی نمی شود.

بر این بنیان، طبق ماده ۲۰۱ قانون نمونه ی شرکت با مسئولیت محدود؛ «یک یا چند شخص می توانند با ثبت گواهی تشکیل، یک شرکت با مسئولیت محدود تشکیل دهند» و امکان تشکیل شرکت تجاری با مالکیت یگانه در قالب مسئولیت محدود نیز در ایالات متحده امریکا وجود دارد.

نتیجه گیری

۱- پژوهشگران حقوقی از عناوین و اصطلاحات مختلفی برای بیان مفهوم شرکت های تجاری با مالکیت یگانه استفاده نموده اند، از جمله از عبارات؛ شرکت تک عضوی، شرکت با عضو واحد، شرکت تک نفره، شرکت یک نفره، شرکت تک شریک و شرکت شخص واحد. نمایندگان مجلس شورای اسلامی نیز در ماده ۸۲۷ لایحه جدید تجارت (مصوب ۱۴۰۳) و تبصره ذیل آن از دو واژه «تک عضو» و «تک شریک» برای بیان مفهوم این قالب از شرکت ها استفاده نموده اند. با این حال، به نظر می رسد هیچ کدام از عناوین و عبارات به کار رفته از سوی پژوهشگران حقوقی و نمایندگان مجلس شورای اسلامی دقیق و کامل نیست، چرا که اغلب آنها واژگان متناقضی را با هم ترکیب نموده اند. بدیهی است واژه «عضو» به مفهوم هم پیمان و هموند است و ترکیب نمودن آن با «تک» یا «یک» با مفهوم مورد نظر تعارض دارد. همچنین، به کار بردن واژه «شریک» در بیان این مفهوم، حاوی تناقض می باشد؛ زیرا اصطلاح شریک جایی استفاده می شود که تعداد مالکان شرکت حداقل دو شخص باشد تا شراکتی وجود داشته باشد. به همین دلایل به نظر می رسد «شرکت تجاری با مالکیت یگانه» جامع ترین اصطلاح برای نامگذاری این پدیده در حقوق تجارت ایران می باشد.

۲- شرکت تجاری با مالکیت یگانه، یک نوع استثنائی از شرکت های تجاری نیست تا همدریف انواع شرکت های تجاری قرار گیرد، بلکه یکی از تقسیم بندی ها در باب انواع شرکت تلقی می شود. در واقع، شرکت تجاری با مالکیت یگانه یکی از فروع و زیرشاخه های شرکت های تجاری محسوب می شود که در کنار خصیصه های اساسی انواع شرکت های اصلی، مشخصه های منحصر به فردی دارد. این شکل از شرکت ها را نوع مستقلی از سایر شرکت ها نمی دانند، بلکه شرکت تجاری با مالکیت یگانه را قالبی از انواع شرکت های تجاری محسوب می کنند که ناشی از اراده یک شخص با مجوز قانون می باشد.

۳- به طور سنتی و کلاسیک در سیستم های مختلف حقوقی شرط تاسیس شخصیت حقوقی شرکت، حضور حداقل دو شریک بود و بر این اساس تشکیل شرکت با مالکیت یگانه علی الاصول پذیرفته نشده بود و هر چند برخی از کشورها، به صورت

¹ - Operating Agreement

ضمنی استمرار حیات شرکت‌هایی که تعداد اعضای آن‌ها به کمتر از دو نفر تقلیل می‌یافت را از پیش پذیرفته بودند، اما در دهه‌های اخیر تشکیل ابتدایی شرکت‌های تجاری با مالکیت یگانه در بسیاری از کشورها مورد شناسایی قرار گرفت. بدین ترتیب تدریجاً ضمانت اجرای انحلال قهری شرکتی که به عللی تعداد اعضایش به کمتر از حداقل قانونی کاهش یافته بود، برداشته شد و مهلتی به این شرکت‌ها برای افزایش تعداد شرکا اعطا شد. تحول نظام‌های حقوقی به این جا نیز ختم نشد، بلکه این آغاز راهی بود که به شناسایی و به رسمیت شناختن شرکت تجاری با مالکیت یگانه منتهی گردید.

۴- در نظام حقوقی ایران پذیرش شرکت تجاری با مالکیت یگانه قبل از هر چیز، مستلزم تعریف شرکت تجاری در قانون تجارت است؛ به گونه‌ای که بیانگر انتزاع مفهوم شرکت از شراکت باشد. مفهوم شراکت یا مالکیت مشاع که وجه اشتراک تمامی شرکت‌ها است، در شرکت مدنی متفاوت از شرکت تجاری است. به این معنا که در شرکت مدنی به دلیل فقدان شخصیت حقوقی، شراکت در نفس اموال قابل تصور است و مالکیت هر ذره مال و در نتیجه مجموع آن به شرکا تعلق دارد، درحالی که در شرکت تجاری، سهامدار یا سهامداران، حق عینی و مالکیت بر اموالی ندارند که به شرکت آورده‌اند و حق مالکیت آنها به شخص شرکت منتقل می‌شود و حقوق شرکا منحصر به سود حاصل در زمان بقای شرکت و تملک باقیمانده‌ی سرمایه پس از انحلال آن است.

۵- لایحه جدید تجارت تشکیل شرکت با مالکیت یگانه را صرفاً در قالب شرکت تضامنی به رسمیت شناخته است و هر چند اصل تشکیل شرکت تجاری با مالکیت یگانه گامی رو به جلو است ولی به هیچ وجه کافی نیست و می‌بایست تشکیل شرکت تجاری در قالب سهامی خاص و به ویژه شرکت با مسئولیت محدود نیز در قوانین ایران به رسمیت شناخته شود.

۶- در ایالات متحده آمریکا شرکت‌های تجاری با مالکیت یگانه در قالب شرکت سهامی و شرکت با مسئولیت محدود تشکیل می‌گردند. شرکت با مسئولیت محدود (LLC) یک نوع شرکت محبوب است که ترکیبی از مزایای شرکت‌های سهامی و مشارکت‌ها را ارائه می‌دهد و به دلیل انعطاف‌پذیری در ساختار، برای بسیاری از کسب و کارها مناسب است. شرکت تجاری با مسئولیت محدود تک‌عضوی؛ پرطرفدارترین قالب شرکت در ایالات متحده آمریکا است و تشکیل حدود نیمی از شرکت‌های تجاری در آمریکا در این قالب؛ موید محبوبیت و استقبال از آن است. این ساختار تجاری مزایای یک شرکت (محافظت در برابر مسئولیت شخصی) و یک مشارکت (مالیات عبوری) را ترکیب می‌کند و باتوجه به اینکه دارای شخصیت حقوقی مستقل است، سهامدار شخصاً در قبال بدهی‌ها و تعهدات تجارت مسئولیتی ندارد.

۷- در شرکت سهامی، ساختار ارکانی نسبتاً سخت‌گیرانه‌ای وجود دارد؛ مجامع، هیأت‌مدیره، مدیران اجرایی و تشریفات نسبتاً مفصل. هر چند در ساختار تجاری مشارکت؛ انعطاف بیشتر است، اما مسئولیت شرکا غالباً نامحدود تلقی می‌شود. شرکت با مسئولیت محدود (LLC) تلاش می‌کند از مزایای هر دو ساختار استفاده کند؛ از شرکت سهامی، شخصیت حقوقی مستقل و مسئولیت محدود را اخذ کند و از ساختار تجاری مشارکت، انعطاف قراردادی و آزادی در تنظیم روابط داخلی را اقتباس کند. در مجموع، شرکت با مسئولیت محدود تک‌عضوی (SMLLC) مرحله نهایی و اوج تکامل این ساختار تجاری است.

فهرست منابع

فارسی:

- ۱- اسکینی، ربیعا (۱۳۸۳)، حقوق تجارت (شرکت‌های تجاری)، تهران: سمت
- ۲- پاسبان، محمدرضا (۱۳۹۰)، حقوق شرکت‌های تجاری، تهران: انتشارات سمت
- ۳- ستوده تهرانی، حسن (۱۳۹۷)، حقوق تجارت، تهران: نشر دادگستر
- ۴- صقري، محمد (۱۳۹۰)، حقوق بازرگانی شرکت‌ها، تهران: شرکت سهامی انتشار
- ۵- عرفانی، محمود (۱۳۷۷)، حقوق تجارت به زبان ساده، تهران: ماجد
- ۶- عیسایی تفرشی، محمد (۱۳۷۸)، مباحثی تحلیلی از حقوق شرکت‌های تجاری، تهران: انتشارات دانشگاه تربیت مدرس
- ۷- کاتبی، حسینقلی (۱۳۸۷)، حقوق تجارت، تهران: گنج دانش
- ۸- کاتوزیان، ناصر (۱۳۹۲)، قواعد عمومی قراردادها، تهران: شرکت سهامی انتشار
- ۹- کاویانی، کوروش (۱۳۹۵)، حقوق شرکت‌های تجاری، تهران: نشر میزان

مقالات:

- ۱- بادکوبه هزاوه، آرش (۱۳۹۴)، قواعد حاکم بر شرکت‌های تجاری تک نفره، فصلنامه پژوهش نامه بازرگانی شماره ۷۶
- ۲- بریمانی، عیسی و ابراهیمی، فرامرز (۱۳۸۴)، بررسی تطبیقی تعاون و جایگاه آن در نظام‌های اقتصادی-اجتماعی، مجله تحقیقات جغرافیایی، شماره ۷۹
- ۳- پاسبان، محمدرضا (۱۳۸۴)، قانون تجارت ایران در گردونه تحول، بررسی اصلاح مقررات شرکت‌های تجاری، مجله پژوهش‌های حقوقی، سال ۴، ش ۸
- ۴- پنداشته‌پور، محمدرضا (۱۳۹۹)، مسئولیت اجتماعی شرکت‌های تجاری، پژوهش‌های حقوقی میان رشته‌ای، دوره ۱، شماره ۲
- ۵- پورسید، بهزاد، شفیع زاده، مجتبی (۱۳۹۵)، شرکت یک نفره در حقوق ایران و کامن لا، فصلنامه آموزه‌های حقوقی گواه، شماره ۲
- ۶- جنیدی، لعلیا، تضامن و آثار و اوصاف آن (۱۳۷۵)، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، شماره ۳۵
- ۷- حاجی‌پور، مرتضی (۱۴۰۵)، امکان سنجی تأسیس شرکت تک‌شریک در نظام حقوقی ایران، نشریه علمی پژوهش‌های حقوقی، دوره ۲۵، شماره ۶۵
- ۸- ساردوئی نسب، محمد، صفدری، مرضیه (۱۳۹۸)، بایسته‌های حقوقی شرکت تک‌عضوی در حقوق ایران (بستر حقوقی لازم برای پذیرش شرکت تک‌عضوی در حقوق ایران)، فصلنامه حقوق خصوصی، دوره ۱۶، شماره ۱
- ۹- ساردوئی نسب، محمد (۱۳۸۸)، نگرشی بر مبانی نظری حقوق تعاون در ایران، حقوق خصوصی، شماره ۱۵
- ۱۰- سلطانی، میلاد، شمسی، جواد (۱۳۹۹)، نقد و بررسی لایحه جدید تجارت درخصوص شرکت‌های تک‌عضوی، فصلنامه پژوهش‌های بازرگانی، شماره ۱۰۰
- ۱۱- سیداحمدی سجادی، سیدعلی (۱۳۷۸)، مقایسه شرکت مدنی و شرکت تجاری در حقوق ایران، مجله مجتمع آموزش عالی قم، ش ۴
- ۱۲- صقري، محمد، جوهر، سعید (۱۳۹۴)، بررسی تطبیقی شرکت تک نفره در حقوق ایران، فرانسه و انگلستان، فصلنامه قضاوت، شماره ۸۲
- ۱۳- طالب احمدی، حبیب، مسئولیت شرکای شرکت تضامنی در قانون تجارت و لایحه اصلاحی آن (۱۳۹۰)، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۷۴

- ۱۴- عیسایی تفرشی، محمد، رضانی اکردی، حبیب (۱۳۹۳)، بررسی فقهی و حقوقی مسئولیت تضامنی در شرکت‌های تجاری، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیاز، دوره ششم، شماره ۳
- ۱۵- عیسایی تفرشی، محمد، امیر تیموری، سعیده (۱۳۹۲)، شرکت تجاری تک عضوی و تطور تاریخی آن - مطالعه تطبیقی، فصلنامه پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره ۱۷
- ۱۶- غریب نواز، ایمان (۱۳۹۵)، تحلیل ماهیت حقوقی شرکت‌های تک عضو و امکان تشکیل و ادامه آن در حقوق تجارت ایران، فصلنامه علمی آراء، دوره دوم، شماره ۲
- ۱۷- فلاح خاریکی، مهدی، اصغری آقمشهدی، فخرالدین (۱۳۹۹)، مطالعه تطبیقی شرکت شخص واحد در حقوق ایران و اتحادیه اروپا با نگاهی به لایحه جدید تجارت مصوب ۱۳۹۱، فصلنامه پژوهشنامه حقوق تطبیقی، دوره ۴، شماره ۵
- ۱۸- کاویار، حسین (۱۳۹۷)، ایقاع منبعی نوین برای تشکیل شرکت: چالش‌ها و راهبردهای تئوری شخصیت حقوقی با عضو واحد، فصلنامه دانشنامه‌های حقوقی، شماره ۱
- ۱۹- کهنکی شهرضا، سید علی، رخساری زاده، زهرا، صادقی، محسن (۱۴۰۳)، اصل استقلال یا وحدت مدیریت و مالکیت شرکت‌های تجاری، مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و آمریکا، فصلنامه علمی پژوهشی حقوق خصوصی، شماره ۴۹
- ۲۰- محمودی، اصغر (۱۳۸۴)، تشکیل شرکت با عضو واحد، مجله دانشکده علوم انسانی دانشگاه امام حسین، شماره ۶۱
- ۲۱- نیازی، عباس، کمرخانی، ایام، جلیلیان، محسن (۱۳۹۵)، بررسی شرکت تک شریک در حقوق ایران با نگاه تطبیقی، فصلنامه دانشنامه حقوق اقتصادی، شماره ۸
- ۲۲- جعفر نوری یوشانلویی و مجتبی بانسی (۱۳۹۶)، جایگاه شرکت تک عضو در حقوق ایران و اتحادیه اروپا، نشریه مطالعات حقوق خصوصی، دوره ۴۷

غیرفارسی:

- 1- Bishop, Carter G. & Kleinberger, Daniel S., (2024), Limited Liability Companies: Tax and Business Law, Wolters Kluwer
- 2- Bainbridge, stephen, (2023), Agency, partnerships & LLC's, Foundation press
- 3- Davies, P. L. & Worthington, S. (2012), Principles of Modern company Law, London, Maxwell
- 4- Easterbrook, frank & Fischel, Daniel (1991) the Economic Structure of corporate Law, Harvard University press
- 5- Hansmann, Henry & Kraakman, Reinier, (2000), The Essential Role of Organizational Law, 110 Yale Law Journal
- 6- Jensen, Michael & Meckling, william, (1984), Theory of Firm, Managerial Behavior, Agency Costs and ownership, Harvard Business school
- 7- Keatinge, robert & Ribstein, larry, (1991), The limited liability company: A study of the Emerging entity, university of alabama
- 8- Klein, william, Ramseyer, (2018), Bainbride, stephen Business Association, cases and Matherials on Agency, partnerships, LLC's and corporations, Foundation Press
- 9- Leuciuc, Gabriela Eugenia, (2013), The single-Member private limited liability company-form of limited liability company, university of suceava, romania
- 10- Miller, S. (2019), The LLC and Piercing Doctrines in U.S. Law. Harvard Business Law Review
- 11- Ribstein, larry & keatinge, Robert, , (1992), the limited liability company, shepards Mc Graw-hill
- 12- Steingold, david, (2022), nolo's Guide to single-member LLC's, El seyundo, California